

Jusuf Žiga

BIT MULTIKULTURALNOSTI BOSNE I NJENA FETIŠIZACIJA

Sažetak

Multikulturalnost Bosne i Hercegovine je specifična. Ona nije mjesto na kome su se susrele i sukobile različite civilizacije, vjere i kulture, kako se to nerijetko želi predstaviti, već se radi o jednom od planetarnih čvorišta gdje su se, Istok i Zapad, Sjever i Jug, tj. različiti civilizacijski krakovi plodotvorno uvezali, čineći multikulturalnost ovog društva gotovo organskim jedinstvom različja.

Fetišiziranje multikulturalnosti Bosne je u funkciji promoviranja velikodržavnih pretenzija prema ovoj zemlji. Nažalost, na predrasudama o multikulturalnosti Bosne i Hercegovine Međunarodna zajednica je, u nekoliko navrata, uključujući i ovo najnovije iskustvo (agresija na BiH), donosila pogubne odluke po sudbinu bosanskog društva i države.

MULTIKULTURALNOST Bosne je specifična, ili, ako hoćete, za neko evropsko, pa i šire uobičajeno poimanje - atipična. Ona nije puki zbir različitih kulturnih sadržajnosti koje, stjecajem povijesnih okolnosti, egzistiraju jedne pored drugih, već se radi o višestoljetnoj, pa na određen način i milenijskoj duhovno-kulturnoj sedimentaciji i isprepletenosti u kojoj, ono što je posebno, uranja u, ali i izranja plodotvorno iz svojevrsnog jedinstva kulturnog različja, čineći ga tako gotovo organskim.

Doduše, povijesnu osebnost bosanskog trajanja pratio je nemir. Ali, taj nemir trajanja, koji je uvijek pristizao i agregiran izvana, nikada nije napuštala konstanta kohezionog multietnikuma, ma koliko da su spram njega podsticane centrifugalne sile. No, zbog prostorne ograničenosti nismo to, ovom prilikom, u mogućnosti elaborirati.

Bosna, dakle, nije parče planete na kome su se susrele i sukobile različite civilizacije, vjere i kulture, pa se, onda, u tom kontekstu, kako sugeriraju neki analitičari poput S. P. Huntingtona, valja promatrati i karakterologija minule agresije na ovu državu, već se radi o jednom od planetarnih čvorišta gdje su se Istok i Zapad, Sjever i Jug plodotvorno uvezali poput snopa duginih bolja, u kome se dovoljno jasno dade prepoznati i ono pojedinačno i ono opće - zajedničko. Takva kompozicija multikulturalnosti Bosne je bila golim okom vidljiva gotovo na svakome koraku, od Trebinja i Stoca na jugu, do Gradačca i Brčkog na sjeveru, Zvornika i Višegrada na istoku, te Bihaća na zapadu zemlje. Stoljećima je bosanski narod živio u etnički izmiješanim selima, gradovima i stambenim blokovima. I nikome to nije zapinjalo za oko, već je prihvaćano kao uobičajen, svakodnevni način življenja. Samo u krugu od 200 metara mogle su, recimo u Sarajevu, stotinama godina mirno stajati i svojoj svrsi služiti Begova džamija, Katedrala, Saborna crkva i Sinagoga. A slična obilježja su imali i drugi gradovi posvuda Bosnom.

Sada nas rušitelji te iste Bosne žele "ubijediti" kako to uopće nije postojalo, niti funkcioniralo. A što je najgore, ne samo da je izostala adekvatna reakcija svjetskih centara moći na barbarizam koji su počinili agresori na Bosnu, nego se to zaumlje, što ne činjenjem, što pogrešnim činjenjem od strane istih, u velikoj mjeri i pothranjuje.

Na bazi predrasuda o "srpskoj nepobjedivosti", te agregiranju stava o tome da su odnosi među narodima Bosne (Bošnjacima, bosanskim Hrvatima) predodređeni mržnjom, iako je nesporna historijska činjenica da sukobi između katolika, pravoslavaca i muslimana ovdje nikada nisu poticani iznutra, formiran je posve pogrešan, čak bih rekao i poguban stav međunarodne zajednice prema onome što se dešavalo u toj zemlji: ono što je trebalo učiniti, nije učinjeno, recimo nije spriječena agresija iako je to bilo moguće, sada se očigledno ne žele izvesti pred Haški sud glavni protagonisti zločina u Bosni (Karadić, Mladić i ostali) i tome sl., a ono, pak, što je urađeno, izuzimajući donekle Vojni dio sporazuma iz Dejtona, uglavnom je loše i po duhovno-kulturno biće Bosne, najkraće rečeno Bosance, razorno. Umjesto da se spašava duhovno-kulturna ambijentalnost i sadržajnost Bosne, a ona bi, kao takva, morala biti potrebna i Evropi i svijetu, uporno se razarala i razara njena supstanca.

MOHAMMAD J. PIRMORADI, Filozof za omladinu

Svjedoci smo, dakle, ne samo fetišizacije multikulturalnosti Bosne, nego i posve krivog čitanja i zloupotrebe historije ove zemlje što je bitno utjecalo na donošenje sudbonosnih odluka u vezi s njom, pogotovo ovih iz najnovijeg vremena. No, tako to i mora biti ako se polazi od krivih premisa.

Naime, posebnost multikulturalnosti Bosne se uporno želi svesti na kategoriju “neevropskog”, pri čemu se misli na prisustvo islamske komponente u njenome duhovno-kulturnom biću, umjesto da se ona tretira kao evropska posebnost. Kao da je i kršćanstvo autohtono evropsko, a ne, također “uvezeno” sa Bliskoga Istoka, odakle pristiže i islam, te da, shodno tome, jedino ono može biti neka ishodišna odrednica ovog kontinenta.

Zar je slučajno i da, recimo, u čitavoj seriji javnih nastupa predsjednik Hrvatske, dr. Franjo Tuđman, daje izjave kako je zadaća Hrvatske da uvede Bosnu i Hercegovinu i tamošnje muslimane u Zapadnu Evropu, odnosno da je njegova zemlja predziđe katoličanstva?

S druge strane, protagonisti velikospskog projekta uporno prijete Evropi sa islamom ističući kako je, opet, njihova zadaća da je zaštite od “fundamentalističke pošasti” i tome slično.

Drugo, kao što dobro znate, bila su dovoljna samo dva dana NATO-vih zračnih udara pa da se rasprši poput mjhura od sapunice mit o “nepobjedivosti Srba”, a iza čega su se zaklanjali oni u centrima svjetske moći koji naprosto nisu željeli pružiti pomoć brutalno napadnutoj Bosni.

Dakako, sve se to zgodno uklapa u koordinate fetišiziranja multikulturalnosti Bosne od strane protagonista velikodržavnih projekata uperenih prema ovoj zemlji. Posebno se odnosi na prezentiranje islamske komponente u duhovno-kulturnome biću Bosne i Bošnjaka. Naime, nastoji se prikazati pristizanje islama i prisustvo islamske civilizacije na ovim protorima kao nešto što je strano i opasno, te ga, kao takvog, valja bezuvjetno eliminirati. U tome je ishodišna dimenzija kontinuiranoga zatiranja ukupnog bića Bošnjaka na južnoslavenskom prostoru, kao i svojevrsnoga “izgona Bosne iz Bosne”. Sa jednakom stašću uništava se i biološka i duhovno-kulturna supstanca bošnjačkoga naroda. Tako je, samo tokom minule agresije na Bosnu i Hercegovinu, ubijeno oko 200.000 Bošnjaka, odnosno oko 10

% od ukupne populacije u toj zemlji, ali i uništeno više od 1000 džamija i drugih sakralnih objekata.

Indikativno je također da je agresor na Bosnu i Hercegovinu spalio i na druge načine uništavao preko 100 urbanih cjelina. Više od polovice predstavljalo je kulturno-historijsku vrijednost, a naseljavali su ih u preovladujućem broju Bošnjaci.

Razoreni su stari gradovi, zamkovi, neolitske gradske utvrde, kule i slične slojevite i kontinualne tradicijske vrijednosti. Uništena su i brojna, po mnogo čemu specifična ruralna naselja, pa zatim groblja koja, opet, na svoj način svjedoče o prostornom i etničkom kontinuitetu Bosne.

Što je, dakle, cilj razaranja ove vrste?

Prvo, da se unište historijski dokazi i materijalna svjedočanstva o milenijskoj opstojnosti i posebnosti Bosne, pogotovo u odnosu na njene susjede. Željelo se pretvoriti ovo podneblje u prah i pepeo, a potom, to proizvedeno "ništa", proglasiti svojim tj. srpskim, odnosno hrvatskim. Jer, sve dok postoje tragovi o bogumilstvu i Crkvi bosanskoj, koje su nemilosrdno progonili i sa svojih područja eksterminirali i pravoslavci i katolici, potom, povijesnoj spirali razvoja Bošnjaka, Bosnu, naprosto, nije moguće negirati, a još manje proglašavati onim što ona nikad nije bila, tj. "srpskim", odnosno "hrvatskim" teritorijem.

Drugo, u minuloj agresiji na Bosnu i Hercegovinu došlo je do izražaja uništavanje svih oblika višestoljetne duhovnosti i stvarne egzistencije bošnjačkoga naroda. Rušeni su i spaljivani kako njihovi pisani povijesni tragovi, tako i graditeljski spomenici više nego respektibilne kulture u najširem značenju te riječi, uključujući i višestoljetna vjerska i kulturna zdanja koja su spadala u dragulje svjetske civilizacijske baštine (Stari most u Mostaru, džamije: Aladža, Ferhadija, Koski Muhamed-pašina, Begovina u Stocu, Počitelj...).

U Sarajevu je, naprimjer, spaljen Orijentalni institut sa hiljadama jedinstvenih iluminiranih rukopisa i originalnih dokumenata, pisanih na turskom, arapskom i perzijskom jeziku. Bio je to bosanski ekvivalent recimo Dubrovačkom, Mletačkom, Bečkom i sličnim svjetskim arhivima.

Ovim nipošto ne želim kazati da nisu stradali sakralni i kulturni objekti i bosanskih Hrvata i bosanskih Srba. Ali ono što valja imati u vidu jeste činjenica da su i oni, kao i oni prethodni, smetali agresoru na

Bosnu jer su tako moćno svjedočili o apostrofiranom višestoljetnome multietnikumu ove zemlje.

U analizi uzroka počinjenog barbarizma u Bosni, teoretičari nisu jedinstveni. Jedni, naime, smatraju da sve proističe “iz krive povijesne pozicije subjekta”, tj. Srba, koji misle da treba uništiti drugoga, kako bi se osigurao prostor za vlastitu egzistenciju. Pri tome se “zamjenjuje realna historija za mitološku, za metafizičku historiju, koja je nastala u vezi sa formiranjem tzv. kosovskog mita. Teza “da se Srbi odlučuju za carstvo nebesko, a ne zemaljsko, znači da se odlučuju za jednu nathistoriju, što sugerira tom narodu da on ima apsolutno pravo, pa prema tome i pravo na apsolutni zločin.”¹

Drugi, pak, znatno reduciranije gledaju na uzroke genocida nad Bošnjacima i barbarizma u Bosni, misleći da se naprosto radi o liječenju povijesnog kompleksa Srba, koji se vezuje za izgublenu Kosovsku bitku od Turaka još prije više od pola milenija. Ali, kakve bi tu, onda, trebalo imati veze između Bošnjaka i Turaka osim što pripadaju istoj religiji? Pa muslimani su i brojni Englezi, Francuzi, Amerikanci i da ih dalje ne nabrajam.

Treći, opet, smatraju da se to sve uklapa u gotovo dvjestogodišnje fašističke nakane nekih srpskih ideologa i vladara, uobličavane od srpskog ustanka 1804. godine, preko “Načertanija” I. Garašanina iz 1844. godine, “Homogene Srbije” Stevana Moljevića iz 1941. godine, do “Memoranduma SANU iz 1986. godine, tiču se formiranja velike Srbije, u kojoj bi, na čisto etničkoj osnovi, živjeli samo Srbi. Tako je o ekstreminiranju svega nesrpskog sa područja za koje se, nebulozno, tvrdi da pripada samo njima. Kao da ih je sami Bog izravno poslao na to parče planete, odnosno kao da su baš oni tamo od postanja života.

Dakako, sve ovo važi i za protagoniste velikohrvatskog projekta. Nažalost, u pripremu i realiziranje tih velikodržavnih projekata nisu uključeni samo političari i vojnici, nego i nemali broj kulturnih stvaralaca, uključujući i one najpoznatije. Pomenimo samo neke.

Dok je, primjerice, Njegoš kroz svoju poznatu “Istragu poturice”, uputio zavjet Srbima i Crnogorcima da se beskompromisno razračunaju sa “otpadnicima od pradjedovske vjere”, Andrić ne samo da nije želio govoriti o autohtonosti Bosne i osobnosti povijesnoga razvoja Bošnjaka spram drugih naroda na južnoslavenskome prostoru,

¹ Filipović M. Iz izlaganja na naučnom savjetovanju *Genocid u Bosni i Hercegovini*, Sarajevo, 24.08.1992.g.

prvo kroz bogumilsku, a potom i islamsku duhovno-kulturnu komponentu, odnosno kako bi kazao Muhsin Rizvić, “sinkretizam bogumilstva i islama”², nego je to sve skupa, u krajnje pežorativnom značenju predstavljao i to kao “stenoviti zid”, “mračnu liniju razdvajanja” koja je “stala na put prodiranju zapadnjačkih civilizacijskih uticaja” na Istok. Bosna je, po njemu, potpavši pod islam “bila lišena mogućnosti da ispuni svoj zadatak, koji joj je po prirodi pripadao, i da učestvuje u kulturnom razvoju kršćanske Evrope (...), štaviše, zbog domaćeg islamiziranog elementa postala je moćna prepreka kršćanskom Zapadu.”³

Posebna je priča u kakvoj se aksiološkoj vizuri predstavljaju temeljne duhovno-kulturne vrijednosti bošnjačkoga naroda. Vjerska ulema je uglavnom razvratna, seksualno - manijački opsjednuta, narodni junaci, poput Đerzelez Alije, sušta suprotnost od onoga kako žive u predanju i svijesti Bošnjaka i tome sl.

Jednom riječju, ukupno biće ovog naroda se željelo prikazati neprirodnim, za ovdašnji život ne samo tuđim i stranim, nego čak i neprijateljskim, iz čega, onda, uopće nije teško izvući zaključak šta bi valjalo činiti sa tim “stranim elementom”.

Drugu krajnost u fetišiziranju islamske komponente u Bošnjaka čine pojedini pripadnici upravo ovog naroda. Radi se, naime, o apsolutnom nipodaštavanju predislamskog perioda u razvoju Bosne i povijesnom konstituiranju Bošnjaka, te glorificiranju islamske komponente u svemu tome. A to je upravo ona vrsta kratkovidosti koju jedva čekaju rušitelji Bosne i progonitelji Bošnjaka. Njima treba priča o nekoj “odjučerašnjoj Bosni”, o Bosni i Bošnjacima koji “nisu nikada postojali”, koje su “neprirodno instalirali i izmislili Titovi komunisti” i tome slično, a ne povijesna istina o milenijskom trajanju ove zemlje, a što znači i njenom dugovremenom predislamskom razdoblju.

Dakako, prisutne su fetišizacije multikulturalnosti Bosne i drugačije naravi, kao što su proglašavanje njene duhovno-kulturne sadržajnosti isključivo srpskom, odnosno hrvatskom, kako bi se, na taj način, pripremio teren za aneksiju ove države bilo jednoj ili drugoj, ili, pak, u varijanti njene podjele između te dvije zemlje.

² Rizvić M. Vidjeti opširnije u knjizi *Bosanski muslimani u Andrićevu svijetu*, NIPP “Ljiljan”, Sarajevo, 1995. g.

³ Isto

MOHAMMAD J. PIRMORADI, Filozof za omladinu

I na kraju, umjesto zaključka, dozvolite da citiram jedan stih iz pjesme koju sam posvetio Bosni:

*Bosna
Ko dobra majka
Nedosanjanih snova
Nedomilovanih sinova
Iznova Allaha priziva
Olujno nebo da obuzda
Plodna njiva bi
Zgaženo svakobilje da oživi
Bosnom se Sizif bavi
Pomisli da je ima
Ono san
Sniva bezdan
A Bosna ga budi
Bosnu ne razumiju.*

Summary

Multiculturalism of Bosnia and Herzegovina is specific one. It is not a place where different civilization, religions and cultures met and clashed with, as there is not infrequent which to present it so, but this is the case of one of the planetary nodes where the East and West, North and South , i. e. different civilizational branches are fruitfully connected making the multiculturalism of this society almost the organic unity of difference.

The fetishism of multiculturalism of Bosnia has function in promoting hegemonistic aspirations to this country. Unfortunately, several times, including this latest experience (the aggression on Bosnia and Herzegovina) the international community has made baleful decisions for the destiny of Bosnian society and state based on prejudices of multiculturalism of Bosnia and Herzegovina.